DOI: https://doi.org/10.32353/khrife.1.2020_06

УДК 343.98

Д. В. Пучко,

аспірант ХНДІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса, юрист 1-го класу,
прокурор Харківської місцевої прокуратури № 2 Харківської області,
м. Харків, Україна,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1332-6806>,

e-mail: puchko06111990@gmail.com

ДО ПИТАННЯ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ СУДОВОЇ БУДІВЕЛЬНО-ТЕХНІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Досліджено проблемні питання судової будівельно-технічної експертизи як джерела доказів у кримінальному судочинстві в аспекті оцінювання її результатів. Аналіз експертної практики свідчить про те, що діапазон об'єктів і кількість виконуваних будівельно-технічних досліджень постійно зростає. З огляду на актуальність цього роду судової експертизи як для розслідування кримінальних проваджень, так і для інших видів судочинства, розглянуто основні положення, пов'язані з оцінкою висновку експерта в галузі судової будівельно-технічної експертизи.

На підставі аналізу спеціальної літератури, нормативно-правових актів та експертної практики виокремлено низку питань, які мають дискусійний характер і які до сьогодні не визначено остаточно.

Сформульовано висновки та надано відповідні пропозиції.

Ключові слова: судова будівельно-технічна експертиза, висновок експерта, належний доказ, допустимий доказ, оцінка доказів.

Постановка наукової проблеми. Судова будівельно-технічна експертиза не належить до традиційних — тобто тих, які започатковано одночасно з основними її криміналістичними родами, видами та підвидами. Водночас як зазначено в навчальному посібнику для фахівців, які мають намір здобути або підтвердити кваліфікацію судового експерта, будівельне ремесло існує здавна, а прикладом застосування спеціальних знань з будівництва на межі XVII—XVIII століть можна назвати описи пошкоджень Успенського собору в Рязані¹. Зокрема, у названому посібнику наведено посилання на роботу О. Ю. Бутиріна, який у книзі «Теорія та практика судової будівельно-технічної експертизи» зазначає про такий факт: «Успенський собор збудовано 1693—1702 рр. за проектом Якова Бухвостова. Відомості про деформації собору зафіксовано в історичних джерелах 1712, 1727, 1730, 1755, 1776, 1778, 1796 рр. Так, в одному з описів губернського архітектора зазначено: “Склепіння потріскалися, а три склепіння схильні до падіння <...> у стінах виявлено великі тріщини, і стіни тягарем розчавило <...> місцями

¹ Основи судової експертизи: навч. посіб. для фахівців, які мають намір отримати або підтвердити кваліфікацію судового експерта/авт.-уклад.: Л. М. Головченко, А. І. Лозовий, Е. Б. Сімакова-Єфремян та ін. Харків: Право, 2016. С. 111.

частини, що осіли, відстали й відхилилися, а багато з них вже й відпали <...>. Стіни подекуди опускаються донизу”»¹. Про те, що причиною поганого стану споруд найчастіше є недостатня міцність ґрунтів «у ровах для будівель», зазначав ще М. В. Ломоносов, аналізуючи закономірності деформацій будівель². Опис пошкоджень начебто процитовано з тексту судових будівельно-технічних експертиз, які зараз є досить поширеним явищем в експертній діяльності під час дослідження пошкоджень будівель і споруд з метою визначення причин руйнувань.

Як категорія в системі судово-експертної діяльності судова будівельно-технічна експертиза виникла у другій половині минулого століття. Однак, від самого моменту започаткування її активно використовували у процесі доказування за різними справами, зокрема, пов’язаними з порушенням законодавства під час будівництва. Так, уперше в Україні підрозділи будівельно-технічних досліджень організовано 1988 року (у Харківському науково-дослідному інституті судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса (далі — *Харківський НДІСЕ*) та Київському науково-дослідному інституті судових експертиз). Слід зазначити, що Україна є однією з держав, що посідають чільне місце у розвитку методології досліджень цього роду експертизи. Судові будівельно-технічні дослідження ґрунтуються на висновках експертів про руйнування будівель і споруд у судових спорах щодо об’єктів нерухомості та кримінальних правопорушень за фактами розкрадань чи нецільового використання коштів під час будівництва, проте, найчастіше будівельно-технічні експертизи призначали за цивільними справами. Так, у Науково-прикладному музеї Харківського НДІСЕ зберігаються будівельно-технічні експертизи, які проводили в цій установі ще на початку розвитку такого роду досліджень. Типові питання, що їх ставили для розв’язання експертами, здебільшого стосувалися можливостей розподілу домоволодінь, вартості об’єктів будівництва, відновлювальних робіт тощо. Саме необхідність розв’язання цих завдань є одним з факторів розвитку судової будівельно-технічної експертизи в системі експертних установ Міністерства юстиції України.

Відтоді, як було виконано перші будівельно-технічні експертизи, суттєво вдосконалено їхню науково-методичну базу, розроблено, апробовано та впроваджено в експертну практику судово-експертні методики, також виникли та трансформувалися нові експертні спеціальності. Водночас до сьогодні в галузі будівельно-технічної експертизи існує багато проблемних питань. Серед них — оцінювання результатів судового будівельно-технічного дослідження. Зважаючи на це, пропоновану роботу присвячено проблемним питанням судової будівельно-технічної експертизи в аспекті використання висновку експерта як джерела доказів.

¹ Бутырин А. Ю. Теория и практика судебной строительно-технической экспертизы. Москва: Городец, 2005. 40 с.

² Там же.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Безумовно, будь-яка діяльність тісно пов'язана із історією розвитку певного процесу. Історичний метод є одним з провідних під час наукового дослідження будь-якого процесу чи явища. Не є виключенням і процес виникнення й розвитку судової будівельно-технічної експертизи, підтвердженням чого є літературні джерела. Проблеми становлення та розвитку будівельно-технічної експертизи доволі детально на монографічному рівні та в решті наукових публікацій окреслив А. Ю. Бутирін у понад 100 працях: він (як одноосібно, так і у співавторстві) досліджував предмет, завдання, об'єкти й методи судової будівельно-технічної експертизи, експертної та судової практики, методичні питання розв'язання різноманітних завдань цього роду експертизи, проблеми підготовки експертних кадрів у цій галузі тощо ¹. Зверталися до розв'язання питань будівельно-технічної експертизи й інші автори. Так, М. С. Брайнін іще наприкінці 1980-х рр. видав друком посібник для слідчих, суддів та експертів з питань підготовки матеріалів, призначення і проведення будівельно-технічних досліджень ². О. С. Вершиніна розробила практичний посібник для будівельно-технічних експертів ³, а С. Д.: Волощук, О. В. Крахін та М. Ю. Седнев оприлюднили навчальний посібник з визначення обсягів і вартості фактично виконаних проектно-вишукувальних робіт ⁴, запропонувавши системний підхід до будівельно-технічної експертизи як механізму відповідального експертного супроводу об'єкта капітального будівництва на всіх його етапах, включно з розв'язанням конфліктних ситуацій у судовому порядку. О. В. Давиденко 2001 року розробила своєрідний

¹ Див., наприклад: Бутирин А. Ю. О предмете судебной строительно-технической экспертизы//*Новые разработки, технические приемы и средства судебной экспертизы*: реф. сб. Москва: ВНИИСЭ, 1993. Вып. 1 ; Его же. Задачи, решаемые судебной строительно-технической экспертизой при расследовании уголовных дел//*Роль судебной экспертизы и криминалистики в раскрытии и профилактике преступлений*: тезисы науч.-практ. конф. Одесса, 1994. С. 200—203 ; Его же. Судебная строительно-техническая экспертиза (теоретические, методические и правовые основы): учеб. пособ. Москва: Городец, 1998. 196 с. ; Его же. Теоретические, правовые и методические основы судебной строительно-технической экспертизы: дис. ... канд. юр. наук. Москва, 1996. 243 с. ; Его же. Строительно-техническая экспертиза в судопроизводстве России: дис. ... д-ра юрид. наук. Москва, 2005. 459 с. ; Бутырин А. Ю., Орлов Ю. К. Строительно-техническая экспертиза в современном судопроизводстве: учебник. Москва: РФЦСЭ, 2011. 368 с. ; та ін.

² Брайнин М. С. Судебная строительно-техническая экспертиза/Назначение и производство судебных экспертиз: пособ. для следователей, судей и экспертов. Москва: Юриздат, 1988. С. 299—309.

³ Практическое пособие строительно-технического эксперта/под общ. ред. проф., д-ра техн. наук О. С. Вершининой. Изд. 4-е, перераб. и доп. Москва: Спутник+, 2007. 835 с.

⁴ Волощук С. Д., Крахин А. В., Седнев М. Ю. Судебная строительно-техническая экспертиза. Определение объемов и стоимости фактически выполненных проектно-изыскательских работ: учеб. пособ./под общ. ред. С. Д. Волощука. Москва: АСВ, 2014. 176 с.

збірник методик розв'язання актуальних завдань судової будівельно-технічної експертизи ¹, а С. В. Аверін приділив у своїй роботі увагу компетенції інженера-будівельника під час виконання будівельно-технічної експертизи у процесі розв'язання цивільно-правових спорів ².

Як бачимо, згадувані праці розроблено фахівцями в галузі будівельно-технічної експертизи Російської Федерації. Як же роботи в цій галузі належать фахівцям України? Одразу зауважимо, що будь-які комплексні розробки на монографічному рівні до сьогодні практично відсутні. Водночас є окремі публікації, у яких: розглянуто питання експертизи з визначення завищення даних про вартість виконаних будівельно-ремонтних робіт із залученням бюджетних коштів ³, схарактеризовано організацію будівельно-ремонтних робіт як об'єктів будівельно-технічної експертизи з визначення характеру їх виконання ⁴, приділено увагу особливостям застосування спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності у будівельному виробництві суб'єктами малого підприємництва ⁵, досліджено організацію випробувальних будівельно-технічних лабораторій в установах судових експертиз ⁶ та перспективи застосування *bim*-технології (*building information modeling*) у будівельно-технічній експертизі ⁷. Основну увагу приділено методичним та організаційним питанням, що потребують розв'язання під час проведення судової будівельно-технічної експертизи. Ми вже згадували про розроблені фахівцями України

¹ Давыденко О. В. Методики решения актуальных задач судебной строительно-технической экспертизы: метод. пособ. для экспертов, следователей, судей. Ставрополь: Диамант, 2001.

² Аверин С. В. Компетенции бакалавров по направлению 08.03.01 «Строительство» для выполнения строительно-технической экспертизы при решении гражданско-правовых споров//*Вестник Южно-Уральского государственного университета. Серия «Строительство и архитектура»*. 2016. Т. 16. № 4. С. 29—32.

³ Гула Л. Особливості будівельно технічної експертизи з визначення завищення даних про вартість виконаних будівельно ремонтних робіт із залученням бюджетних коштів//*Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: *Юридичні науки*. 2017. № 865. URL: <http://vlp.com.ua/node/17748> (дата звернення: 01.09.2019).

⁴ Його ж. Характеристика організації будівельно-ремонтних робіт як об'єктів будівельно-технічної експертизи з визначення характеру їх виконання//*Там само*. 2017. № 861. С. 432—439.

⁵ Скибінська З. М., Заяць О. Я. Суб'єкти малого підприємництва та особливості застосування спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності у будівельному виробництві//*Науковий вісник: зб. наук.-техн. пр. Нац. лісотехн. ун-ту України*. 2007. Вип. 17.8. С. 244—248.

⁶ Контимирова В. В., Мазурова В. В. Про актуальність питання з організації випробувальних будівельно-технічних лабораторій в установах судових експертиз//*Вісник ОНДІСЕ*. 2019. Вип. 5. С. 90—94.

⁷ Командиров О. В., Левченко О. В., Кисіль О. В. Перспективи застосування *bim*-технології (*building information modeling*) в будівельно-технічній експертизі//*Там само*. С. 86—89.

методики, зокрема, щодо визначення: вартості невід'ємних поліпшень нерухомого майна; видів будівництва; суми накопичень вибухливих членів житлових кооперативів; оцінки зносу як фактору знецінення об'єкта; розміру збитків унаслідок залиття; коригувальних коефіцієнтів залежно від місця розташування об'єкта нерухомості; вартості об'єкта нерухомості; якості будівельно-монтажних робіт; причин пошкоджень об'єктів нерухомості на просадних і оброблюваних ґрунтах; прихованих дефектів об'єктів нерухомості; залежності між ремонтно-будівельними роботами й ушкодженнями суміжних приміщень; причин пошкоджень старої забудови в зонах нового будівництва; категорій приміщень залежно від функціонального призначення; порядку користування нежитловими приміщеннями в житлових, промислових і громадських будівлях; фактичних обсягів і вартості виконаних робіт за звітною документацією; а також щодо організації проведення будівельно-технічної експертизи в цивільному судочинстві; з'ясування причин підвищеної вологості квартир і будинків; дослідження кухонного приладдя та систем обігріву; дослідження будівель і споруд культових і єдиних архітектурних комплексів тощо. Розроблено також: методику проведення комплексних судових будівельно-технічних і дорожньо-технічних експертиз щодо визначення видів будівництва; комплексну методику дослідження дій водія в процесі дорожньо-транспортної пригоди через неналежне облаштування технічними засобами пішохідних переходів і перехресть; методику визначення видимості елементів дороги і її облаштування; методику визначення радіуса кривої в плані та поздовжньому профілі; методику дослідження експлуатаційного стану автомобільних доріг, їх геометричних параметрів, з'ясування площі пошкодження, рівності, жорсткості, зчипних якостей дорожнього покриття; методику визначення причиново-наслідкових зв'язків між ДТП і дорожніми умовами; методику з'ясування якості виконаних дорожньо-будівельних робіт під час будівництва, реконструкції, ремонту автомобільних доріг загального користування¹.

Проаналізувавши згадані публікації та методики, ми дійшли висновку, що більш детального дослідження потребує питання саме оцінки результатів судової будівельно-технічної експертизи як джерела доказів (щодо його відповідності вимогам законодавства та методичним вимогам).

Мета статті. На підставі аналізу спеціальної літератури, нормативних актів та експертної практики розглянути основні положення, пов'язані з формуванням положень оцінки результатів будівельно-технічної експертизи як джерела доказів у кримінальному провадженні.

¹ Див.: Пучко Д. В. Щодо проблемних питань класифікації судової будівельно-технічної експертизи//*Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. Харків: Право, 2019. Вип. 20. С. 480—492 ; Его же. Современное состояние и перспективы развития судебной строительно-технической экспертизы в Украине// *Criminalistics and Forensic Expertology: Science, Studies, Practice*. Lietuvos Teismo Centras, Lietuvos Kriminalistu Draugija. 2019. V. XV. Book II. P. 311—326.

Викладення основного матеріалу дослідження. Останніми роками в системі судово-експертних установ Міністерства юстиції України здебільшого спостерігається збільшення кількості будівельно-технічних експертиз (певне зниження показників 2014—2016 рр. зумовлено тим, що Україна втратила контроль над територіями в Криму та в Східному регіоні (частинах Донецької та Луганської областей), де знаходяться дві потужні експертні установи, однак, у відсотковому співвідношенні тенденції зростання зберігаються — приблизно 10 % від виконаних експертиз за всіма видами досліджень). Відзначимо, що загалом у системі здійснено судових експертиз за понад 90 видами експертних спеціальностей¹. Статистичні дані наведено у діаграмах (див. Рис. 1, 2).

Рис. 1. Загальна кількість будівельно-технічних експертиз, виконаних науково-дослідними установами Міністерства юстиції України

Рис. 2. Загальна кількість будівельно-технічних експертиз, виконаних Харківським НДІСЕ

¹ Пучко Д. В. Указ. соч.

Результати проведеного дослідження судовий експерт викладає у відповідному документі — висновку експерта. Оцінюючи висновок експерта, передусім необхідно перевірити відповідність цього висновку чинному законодавству. У кримінальному процесуальному кодексі України висновок експерта визначено як докладний опис проведених експертом досліджень та зроблені за їх результатами висновки, обґрунтовані відповіді на запитання, поставлені особою, яка залучила експерта, або слідчим суддею чи судом, що доручив проведення експертизи (ст. 101 Кримінального процесуального кодексу України; далі — *КПК*). У ст. 102 КПК також закріплено зміст висновку експерта.

«1. У висновку експерта повинно бути зазначено:

- 1) коли, де, ким (ім'я, освіта, спеціальність, свідоцтво про присвоєння кваліфікації судового експерта, стаж експертної роботи, науковий ступінь, вчене звання, посада експерта) та на якій підставі була проведена експертиза;
 - 2) місце і час проведення експертизи;
 - 3) хто був присутній при проведенні експертизи;
 - 4) перелік питань, що були поставлені експертові;
 - 5) опис отриманих експертом матеріалів та які матеріали були використані експертом;
 - 6) докладний опис проведених досліджень, у тому числі методи, застосовані у дослідженні, отримані результати та їх експертна оцінка;
 - 7) обґрунтовані відповіді на кожне поставлене питання.
2. У висновку експерта обов'язково повинно бути зазначено, що його попереджено про відповідальність за завідомо неправдивий висновок та відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків.
3. Якщо при проведенні експертизи будуть виявлені відомості, які мають значення для кримінального провадження і з приводу яких не ставилися питання, експерт має право зазначити про них у своєму висновку. Висновок підписується експертом»¹.

Розглянемо, як саме прописано визначення та зміст висновку експерта у зарубіжних країнах. У кримінально-процесуальному законодавстві Російської Федерації визначення висновку експерта доволі схоже з українським розумінням цього поняття. Слід зауважити, що законодавство окремих країн Європи також послуговується аналогічним підходом. Так, у ст. 166 КПК Франції вимоги до змісту висновку експерта викладено досить стисло, зокрема: що висновок експерта має містити зміст дослідження й висновки, що експерт має підписати висновок і зазначити в ньому асистентів, за дії яких він відповідає. Водночас французькі фахівці у своїх роботах звертають

¹ Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI (зі змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 01.06.2020).

увагу на необхідність вступної, описової та резолютивної частин висновку¹. У кримінально-процесуальному законі Англії, Вельсу та Північної Ірландії expert report розглянуто як письмовий доказ особи, що компетентна надати показання. Як і в Німеччині, саме визначення висновку експерта законодавчо не закріплено. Натомість, у ст. 19.4 Кримінально-процесуальних правил Англії та Вельсу зафіксовано вимоги до змісту висновку експерта — він обов'язково має містити: відомості про особу експерта (про його кваліфікацію, досвід у відповідній галузі знань та акредитацію), а також про особу, результатами досліджень якої він послуговувався під час складання висновку та інформацію про те, чи контролював експерт дослідження цієї особи; посилання на використані джерела інформації (літературу тощо); визначені експертом факти, що стали підставою для формулювання певного висновку; обґрунтування власної позиції експерта; якщо розв'язання питання не належить до компетенції експерта, то він має зазначити спеціальність, необхідну для надання висновку; доведення суду того факту, що висновок є достовірним; висновки з поставлених питань; зазначення, що експерт розуміє звичинність факту надання свідомо неправдивого висновку².

Вивчаючи кримінально-процесуальне законодавство деяких штатів США, ми не знайшли визначення висновку експерта, проте, там наявні зафіксовані норми щодо змісту висновку. Так, законодавствами штатів Аляска й Алабама обумовлено, що висновок експерта має містити: відомості про експерта (про його освіту, досвід), вказівку на те, що дослідження виконано з необхідною обережністю та за необхідними процедурами; дату й час отримання об'єктів; відомості про спосіб їх доставки та приймання; стислий опис об'єктів; тип дослідження; відомості про осіб, що проводили певні аналізи; дату проведення аналізів та їх результати; підпис експерта й обов'язкове зауваження, що експерт надає достовірні та коректні результати дослідження (розуміючи кримінальну відповідальність за надання недостовірних і некоректних результатів); до висновку також додають текст присяги експерта (§ 12.45.084 Кодексу кримінального процесу Аляски 1962 р.³; § 12—21 Кодексу Алабами 1975 р.⁴).

Із наведених норм зарубіжного кримінально-процесуального законодавства зрозуміло, що фактично підходи до оформлення змісту висновку експерта подібні до відповідних норм українського кримінального процесуального закону. Певні розбіжності стосуються оформлення описової

¹ Rousseau G., Fontbressin P. de. L'expert et l'expertise judiciaire en France. Theorie, pratique, formation. Bruxelles: Bruylant, 2007. P. 239—241.

² The Criminal Procedure Rules. The Criminal Practice Directions. URL: <https://www.justice.gov.uk/courts/procedure-rules/criminal/docs/2015/criminal-procedure-rules-practice-directions-april-2019.pdf> (дата звернення: 01.06.2020).

³ Alaska Statutes 2019. URL: <https://law.justia.com/codes/alaska/2019> (дата звернення: 01.06.2020).

⁴ Statutes Alabama Board. URL: <http://alisondb.legislature.state.al.us/alison/CodeofAlabama/1975/title.htm> (дата звернення: 01.06.2020).

(дослідницької) частини висновку — у деяких країнах вона не містить детального опису перебігу дослідження. Крім того, у КПК України передбачено норму, відповідно до якої у висновку експерта обов'язково слід зазначити, що експерта попереджено про відповідальність за завідомо неправдивий висновок і відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків (ст. 102 КПК). Водночас, зважаючи на вимоги ст. 242 (зокрема, про те, що судового експерта може самостійно залучити сторона захисту), редакція ст. 102 у цьому аспекті потребує удосконалення. Тут необхідно врахувати, що сторону захисту не наділено законом правом попередження судового експерта, тому в цій нормі варто передбачити, що в такому разі експерт має зазначити, що він обізнаний про кримінальну відповідальність за завідомо неправдивий висновок та відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків.

Оскільки висновок експерта, відповідно до вимог ст. 84 КПК, є процесуальним джерелом доказів, його оцінку здійснюють, покладаючись на принципи належності та допустимості. Належність доказу, по суті, пов'язана з предметом доказування. Якщо інтерпретувати цю тезу в галузь будівельно-технічної експертизи, то належним визнається висновок експерта в галузі будівельно-технічної експертизи, за допомогою якого встановлено ті фактичні дані й обставини певної справи (провадження), які потребують застосування спеціальних знань у галузі будівництва та які неможна визначити іншим способом. Коло завдань судової будівельно-технічної експертизи визначено п. 5.1 розд. II Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень¹. Однак, аналізуючи експертну практику, ми з'ясували, що не завжди орган (особа), що призначає судову будівельно-технічну експертизу, ставить на розв'язання експертів питання в межах предмета доказування. Так, у кримінальних провадженнях щодо нецільового використання бюджетних коштів, витрачених під час будівництва об'єкта нерухомості, коли предмет експертного дослідження мають складати фактичні дані й обставини справи в межах предмета доказування (зокрема, про: відповідність розробленої кошторисної документації вимогам нормативно-правових актів у галузі будівництва; відповідність виконаних робіт проєктній документації та вимогам нормативних актів у галузі будівництва, наявність перепланувань, пошкоджень, причинового зв'язку між переплануваннями та пошкодженнями; обсяги та вартість виконаних робіт тощо), слідчі ставлять питання про визначення класу наслідків (відповідальності) та категорії складності об'єктів будівництва; груп капітальності, ступеня вогнестійкості приміщень, їх належності до житлових або допоміжних. Як бачимо, з'ясування названих показників

¹ Науково-методичні рекомендації з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень: затв. наказом Мін'юсту України від 08.10.1998 р. № 53/5 (зі змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98> (дата звернення: 01.06.2020).

не вплине на вартість робіт, що необхідно для визначення розміру шкоди, нанесеної державі.

Допустимість доказу визначено, передусім, його здобуттям у законний спосіб. Недопустимим може бути визнано висновок, якщо експерт самостійно збирає об'єкти дослідження, що заборонено законодавством. Так, самостійним збиранням об'єктів може бути визнано отримання експертом технічної документації в органах реєстрації об'єктів нерухомості поза розв'язанням цього питання органом (особою), що призначив (призначила) експертизу, потрапляння на місце знаходження об'єкта за відсутності власника й відповідного рішення ініціатора експертизи або коли експерт досліджує об'єкти зі слів осіб, присутніх під час огляду, без наявності у його розпорядженні технічної та правовстановлювальної документації тощо.

Висновки. Отже, на підставі проведеного дослідження можна дійти таких висновків. Від моменту виникнення судову будівельно-технічну експертизу активно використовують у процесі доказування за різними справами, пов'язаними з порушенням законодавства під час будівництва, що підтверджує статистичний аналіз даних експертиз, виконаних у системі судово-експертних установ Міністерства юстиції України. Дослідження норм КПК України й зарубіжних країн продемонструвало певні прогалини в законодавстві України. Фактично підходи до оформлення змісту висновку експерта подібні до відповідних норм українського кримінального процесуального закону. Певні розбіжності стосуються оформлення описової (дослідницької) частини висновку — у деяких країнах вона не містить детального опису перебігу дослідження. Крім того, зважаючи на те, що згідно з вимогами ст. 242 КПК судового експерта може самостійно залучити сторона захисту, то редакція ст. 102 у цьому аспекті потребує вдосконалення. Надано пропозиції щодо вдосконалення цієї норми, відповідно до яких ч. 2 ст. 102 КПК потрібно викласти в такій редакції: «2. У висновку експерта обов'язково повинно бути зазначено, що його попереджено (він обізнаний) про відповідальність за завідомо неправдивий висновок та відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків».

Наведено рекомендації щодо необхідності врахування під час оцінювання як джерела доказів висновку експерта в галузі будівельно-технічної експертизи в аспекті його належності й допустимості. Належним визнається висновок експерта в галузі будівельно-технічної експертизи, за допомогою якого встановлено ті фактичні дані й обставини певної справи (провадження), які потребують застосування спеціальних знань у галузі будівництва, та не можуть бути встановлені в інший спосіб. Не завжди орган (особа), що призначає судову будівельно-технічну експертизу, ставить на розв'язання експертові питання в межах предмета доказування. Допустимість доказу визначено, передусім, його здобуттям у законний спосіб. Недопустимим може бути визнано висновок, якщо експерт самостійно збирає об'єкти дослідження, що заборонено законодавством. Самостійним збиранням

об'єктів може бути визнано отримання експертом технічної документації в органах реєстрації об'єктів нерухомості поза розв'язанням цього питання органом (особою), що призначив (призначила) експертизу, потрапляння на місце знаходження об'єкта за відсутності власника й відповідного рішення ініціатора експертизи або коли експерт досліджує об'єкти зі слів осіб, присутніх під час огляду, без наявності у його розпорядженні технічної та правовстановлювальної документації тощо.

References

- Alaska Statutes*. URL: <http://www.legis.state.ak.us> (data zvernennia: 01.06.2020).
- Averin, S. V. (2016). Kompetentcii bakalavrov po napravleniiu 08.03.01 «Stroitelstvo» dlia vypolneniia stroitelno-tekhnicheskoi ekspertizy pri reshenii grazhdansko-pravovykh sporov. *Vestnik IuUrGU*. Seriiia «Stroitelstvo i arkhitektura». T. 16. № 4 [in Russian].
- Brainin, M. S. (1988). *Sudebnaia stroitelno-tekhnicheskaia ekspertiza. Naznachenie i proizvodstvo sudebnykh ekspertiz: Posob. dlia sledovatelei, sudei i ekspertov*. Moscow: Iuridizdat [in Russian].
- Butyrin, A. Iu. (1993). O predmete sudebnoi stroitelno-tekhnicheskoi ekspertizy. Novye razrabotki, tekhnicheskie priemy i sredstva sudebnoi ekspertizy: *Referativnyi sbornik VNIIE*. Moscow. Vyp. 1 [in Russian].
- Butyrin, A. Iu. (1994). Zadachi, reshaemye sudebnoi stroitelno-tekhnicheskoi ekspertizoi pri rassledovanii ugolovnykh del. *Rol sudebnoi ekspertizy i kriminalistiki v raskrytii i profilaktike prestuplenii: Tezisy nauchno-prakticheskoi konferentsii*, Odessa [in Russian].
- Butyrin, A. Iu. (1996) *Teoreticheskie, pravovye i metodicheskie osnovy sudebnoi stroitelno-tekhnicheskoi ekspertizy*. (Candidates thesis). Moscow [in Russian].
- Butyrin, A. Iu. (1998). *Sudebnaia stroitelno-tekhnicheskaia ekspertiza (teoreticheskie, metodicheskie i pravovye osnovy): Uchebnoe posobie: Iuridicheskoe biuro «Gorodets»*. Moscow [in Russian].
- Butyrin, A. Iu. (2005). *Stroitelno-tekhnicheskaia ekspertiza v sudoproizvodstve Rossii*. Dysser. doktora urydychnykh nauk. Moscow [in Russian].
- Butyrin, A. Iu. (2005). *Teoriia i praktika sudebnoi stroitelno-tekhnicheskoi ekspertizy*. Moscow: «Gorodets» [in Russian].
- Butyrin, A. Iu., Orlov, Iu. K. (2011). *Stroitelno-tekhnicheskaia ekspertiza v sovremennom sudoproizvodstve: uchebnik*. Gos. uchrezhdenie Rossiiskii federalnyi tsentr sudebnoi ekspertizy pri M-ve iustitsii RF. Moscow: RFTcSE [in Russian].
- Davydenko, O. V. (2001). *Metodiki resheniia aktualnykh zadach sudebnoi stroitelno-tekhnicheskoi ekspertizy*. Metodicheskoe posobie dlia ekspertov, sledovatelei, sudei. Stavropol: Diamant [in Russian].
- Hula, L. (2017) Kharakterystyka orhanizatsii budivelno-remontnykh robiv yak obektiv budivelno-tekhnichnoi ekspertyzy z vyznachennia kharakteru yikh vykonannia. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika»*. Seriiia: Yurydychni nauky. № 861 [in Ukrainian].
- Hula, L. Osoblyvosti budivelno tekhnichnoi ekspertyzy z vyznachennia zavyschennia danykh pro vartist vykonanykh budivelno remontnykh robiv iz zaluchenniam biudzhetykh koshtiv. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika»*. Seriiia: Yurydychni nauky. Lviv Polytechnic National University Institutional Repository URL:<http://ena.lp.edu.ua> (data zvernennia: 01.09.2019) [in Ukrainian].

- Komandrov, O. V., Levchenko, O. V., Kysil, O. V. (2019). Perspektyvy zastosuvannya bim-tekhnologii (building information modeling) v budivelno-tekhnichnii ekspertyzii. *Visnyk ONDISE*. Vyp. 5 [in Ukrainian].
- Kontymyrova, V. V., Mazurova, V. V. (2019). Pro aktualnist pytannia z orhanizatsii vyprobuvalnykh budivelno-tekhnichnykh laboratorii v ustanovakh sudovykh ekspertyz. *Visnyk ONDISE*. Vyp. 5 [in Ukrainian].
- Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (data zvernennia: 01.08.2020) [in Ukrainian].
- Naukovo-metodychni rekomendatsii z pytan pidhotovky ta pryznachennia sudovykh ekspertyz: zatv. nakazom M-va yustytzii Ukrainy vid 08.10.1998 № 53/5 (u red. nakazu M-va yustytzii Ukrainy vid 27.07.2015 № 1350/5). Ofits. visn. Ukrainy. 2005. № 5. St. 325 (iz zminamy ta dopov.)* [in Ukrainian].
- Osnovy sudovoi ekspertyz: navch. posib. dlia fakhivtsiv, yaki maiut namir otrymaty abo pidtverdyty kvalifikatsiiu sudovoho eksperta.* (2016). Avt.-uklad.: L. M. Holovchenko, A. I. Lozovyi, E. B. Simakova-Yefremian ta in. Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
- Puchko, D. V. (1919). Shchodo problemnykh pytan klasyfikatsii sudovoi budivelno-tekhnichnoi ekspertyz. *Teoriia ta praktyka sudovoi ekspertyz i kryminalistyky*. Vyp. 20. Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
- Puchko, D. V. (2019). Sovremennoe sostoianye y perspektyvy razvytiia sudebnoi stroytelno-tekhnycheskoi ekspertyz v Ukrainy. *Criminalistics and Forensic Expertology: Science, Studies, Practice*. V. XV. Book II. Lietuvos Teismo Centras, Lietuvos Kriminalistu Draugija [in Ukrainian].
- Skybinska, Z. M., Zaiats, O. Ya. (2007). Subiekty maloho pidpriemnytstva ta osoblyvosti zastosuvannya sproshchenoi systemy opodatkuvannia, obliku ta zvitnosti u budivelnomu vyrobnytstvi. *Naukovyi visnyk: zbirnyk naukovo-tekhnichnykh prats Natsionalnoho lisotekhnichnoho universytetu Ukrainy*. Vyp. 17.8 [in Ukrainian].
- Vershinina, O. S. (Ed.) (2007). *Prakticheskoe posobie stroitel'nogo eksperta*: Izd. 4-e. pererab. i dop. Moscow: Sputnik+ [in Russian].
- Voloshchuk, S. D., Krakhin, A. V., Sednev, M. Iu. (2014). *Sudebnaia stroitelno-tekhnicheskaiia ekspertiza. Opredelenie obemov i stoimosti fakticheski vypolnennykh proektno-izyskatselskikh rabot*: Uchebnoe posobie. Moscow: ASV [in Russian].
- Statutes Alabama Board*. URL: <http://alisondb.legislature.state.al.us/alison/CodeofAlabama/1975/title.htm> (data zvernennia: 01.06.2020).
- Criminal Procedure Rules the Criminal Practice Directions*. URL: <https://www.justice.gov.uk/courts/procedure-rules/criminal/docs/2015/criminal-procedure-rules-practice-directions-april-2019.pdf> (data zvernennia: 01.06.2020).
- Rousseau G., P. de Fontbressin. *L'expert et l'expertise judiciaire en France. Theorie, practsue, formation*. Bluxelles: Bruylant, 2008. P. 239-241.

Д. В. Пучко

К ВОПРОСУ ОЦЕНКИ РЕЗУЛЬТАТОВ СУДЕБНОЙ СТРОИТЕЛЬНО-ТЕХНИЧЕСКОЙ ЭКСПЕРТИЗЫ В УГОЛОВНОМ ПРОИЗВОДСТВЕ

Исследованы проблемные вопросы судебной строительно-технической экспертизы как источника доказательств в уголовном судопроизводстве в аспекте оценки её результатов. Учитывая актуальность этого рода судебной экспертизы как для расследования уголовных производств,

так и для других видов судопроизводства, рассмотрены основные положения, связанные с оценкой заключения эксперта в сфере судебной строительно-технической экспертизы.

Исследованы соответствующие нормы Уголовного процессуального кодекса Украины и некоторых зарубежных стран, сделан вывод о том, что фактически подходы к оформлению содержания заключения эксперта схожи с соответствующими нормами украинского уголовного процессуального закона. Определённые несоответствия касаются оформления исследовательской части заключения — в некоторых странах она не содержит подробного описания хода исследования. Кроме того, согласно ст. 242 УПК сторона защиты самостоятельно может привлечь судебного эксперта, следовательно, ст. 102 требует усовершенствования. А поскольку сторона защиты не наделена правом предупреждать эксперта об ответственности за заведомо ложное заключение и отказ без уважительных причин от исполнения возложенных на него обязанностей, то данную норму для таких случаев необходимо дополнить — в аспекте осведомлённости эксперта о такой ответственности.

Констатируется, что не всегда орган (лицо), назначающий (назначающее) судебную строительно-техническую экспертизу, задаёт эксперту вопросы в рамках предмета доказывания. Допустимость доказательства определяется, в первую очередь, его получением на основе соблюдения закона. Приводятся основания, которые могут послужить причиной признания заключения эксперта в сфере строительно-технической экспертизы недопустимым доказательством.

Ключевые слова: судебная строительно-техническая экспертиза, заключение эксперта, надлежащее доказательство, допустимое доказательство, оценка доказательств.

D. Puchko

ON THE ISSUE OF EVALUATING THE FORENSIC STRUCTURAL ENGINEERING RESULTS IN CRIMINAL PROCEEDINGS

Problematic issues of forensic structural engineering as a source of evidence while criminal proceedings in the aspect of evaluating its results have been analyzed. Taking into account the relevance of this type of forensic examination both for the investigation of criminal proceedings and for other types of court proceedings, main provisions concerning evaluation of a forensic report in the field of forensic structural engineering are considered.

Relevant norms of the Criminal Procedure Code of Ukraine and of some foreign countries have been studied. It is concluded that, in fact, the approaches to the preparation of forensic report content are similar to the corresponding norms of the Ukrainian criminal procedure law. Certain discrepancies relate to the content of the report examination part – in some countries it does not contain a detailed description of the research course. In addition, according to Art. 242

of the Criminal Procedure Code of Ukraine, a defense can independently engage a forensic expert, therefore, Art. 102 needs improvement. And since the defense party is not endowed with the right to warn a forensic expert about responsibility for a knowingly false report and refusal without valid reasons to fulfill duties assigned to him, then the indicated norm must be supplemented for such cases – in the aspect of the forensic expert awareness on such responsibility.

It is specified that the body (person) that appoints the forensic structural engineering examination does not always ask a forensic expert questions within the framework of the subject of proof. Admissibility of evidence is primarily determined by its receipt based on compliance with law. The grounds are provided that may serve as a reason for accepting the forensic report as inadmissible evidence in the field of forensic structural engineering.

Keywords: forensic structural engineering, forensic report, adequate evidence, admissible evidence, evidence evaluation.

Надійшла до редколегії 30.06.2020

Пучко Д. В. До питання оцінювання результатів судової будівельно-технічної експертизи у кримінальному провадженні//*Теорія та практика судової експертизи і криміналістики: зб. наук. пр./редкол.: О. М. Ключев, В. Ю. Шепітько та ін. Харків: Право, 2020. Вип. 21. С. 92—105. DOI: https://doi.org/10.32353/khrife.1.2020_06.*